

TZ: OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ STÁLE ČASTĚJI BEZ ÚČINNÉ POMOCI

Ačkoli od účinnosti zákona o obětech trestných činů uplynulo teprve šest let, chystá se již třetí novelizace tohoto právního předpisu, přičemž ani v této novelizační vlně nejsou brány v potaz zásadní připomínky organizací poskytujících přímou pomoc obětem trestných činů. Organizace jako proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s., In IUSTITIA, o.p.s. a Rozkoš bez Rizika, z.s. přitom již od samotné účinnosti zákona, tedy od roku 2014, upozorňují na celou řadu legislativních nedostatků, které zákon má, a s nimiž se v praxi stále potýkají.

Organizace dlouhodobě upozorňují zejména na nevhodnou **definici zvláště zranitelné oběti**, neboť naráží na její nepochopení ze strany orgánů činných v trestním řízení. To má významný vliv například na (ne)přiznávání bezplatného zmocněnce obětem. *„Čím dál více obětí trestných činů se setkává s tím, že nejsou uznány jakožto zvláště zranitelné oběti, ačkoliv by dle zmiňovaného zákona měly tento status získat. To v praxi znamená, že velká část obětí nedosáhne na zmocněnce, který je významnou a bezplatnou pomocí nejen v uplatňování jejich práv, ale i celkově v přístupu ke spravedlnosti. Ostatně v tomto směru bychom uvítali také sjednocení stávající nepřehledné a roztržité praxe soudů ve způsobu přiznávání tohoto bezplatného právního zastoupení,“* uvádí Veronika Ježková, vedoucí právnička proFem, o.p.s. *„Často se setkáváme s případy, kdy naše klientky zažívaly skutečně brutální útoky, které mají dlouhodobé a drastické dopady na jejich psychický stav, přesto však soud dané často neshledá jako dostatečné pro přiznání statusu zvláště zranitelné oběti.“* dodává David Oplatek, spolupracující advokát organizace proFem.

Proti nepřiznání statusu zvláště zranitelné oběti se navíc nelze účinně bránit: *„Proto považujeme za nejpodstatnější, aby do zákona o obětech trestných činů byla zavedena důsledná ochrana práv poškozených a aby byly odstraněny bariéry v přístupu k pomoci “* uvádí Martina Houžvová, advokátka a právnička organizace Rozkoš bez Rizika. I organizace In IUSTITIA trvá na redefinici pojmu zvláště zranitelné oběti a zavedení přezkumu nepřiznání postavení zvláště zranitelné oběti. Klára Kalibová, advokátka a ředitelka organizace In IUSTITIA dodává, že zcela nedostatečná je ochrana obětí terorismu *„Zákon definuje oběti terorismu prostřednictvím odkazu na dva paragrafy trestního zákoníku, přitom terorismus, podobně jako domácí násilí, může být spáchán v podobě různých trestných činů, a stíhán pod zcela jinou hmotněprávní úpravou. Zákon by tedy měl volit obecnější terminologii.“*

Co se týče dalších navrhovaných změn, akcentují neziskové organizace také **posílení ochrany obětí před sekundární a terciární viktimizací**, což by mělo být hlavním záměrem zákona. To se týká například dotazování na předchozí sexuální vztahy nebo omezení kontaktu oběti s pachatelem. *„Ačkoliv zákon hovoří o tom, že by oběť měla být tázána na intimní otázky skutečně jen tehdy, kdy je to nutné, nebo že má být zajištěno, aby se oběť při výslechu nesetkala s pachatelem, dle naší zkušenosti to nestačí. Oběti se tak například mohou potkat s pachatelem před soudní síní, protože na toto už nikdo nemyslí,“* objasňuje Ježková. Proto organizace požadují také změnu těchto bodů tak, aby byly oběti dotazovány přímo na předchozí sexuální vztahy a chování pouze ve skutečně výjimečných případech a aby bylo zabráněno kontaktu mezi obětí a pachatelem nejen při provádění určitého úkonu v rámci trestního řízení, ale i před a po něm (například v prostorách soudu). *„Stát měl sedm let na to, aby zajistil účinnou aplikaci toho ustanovení zákona o obětech trestných činů, které ukládá, aby výslech zvláště zranitelné oběti byl veden osobami k tomu vyškolenými. Ve vztahu k obětem předsudečně trestné činnosti a obětem terorismu, které jsou také zvláště zranitelnými oběťmi, se tak dlouhodobě neděje. Odborníky schopné vést výslech těchto zvláště zranitelných obětí lze spočítat na prstech jedné ruky,“* upozorňuje Klára Kalibová.

Dle organizací by navíc ochrana, která ze zákona plyne obětem trestných činů, měla být dostupná také **obětem útoku, který je řešen v přestupkovém řízení**: „I těmto ohroženým osobám by měla být poskytnuta alespoň ochrana v možnosti nesetkat se s pachatelem, neboť může výrazně snížit negativní dopad takového setkání na jejich psychiku,“ uvádí Houžvová. Ostatně postavení osob dotčených přestupkem je nutné posílit: „Procesní práva osob dotčených přestupkem jsou slabá, pokud u nich nedojde k majetkové újmě, nemohou fakticky s přestupkovým řízením účinně nakládat. Újma na lidské důstojnosti je přitom podstatou většiny přestupků proti občanskému soužití a patří se jí nahradit i v přestupkovém řízení,“ říká Kalibová.

Zpřehlednit a zjednodušit je potřeba také proces **přiznávání peněžité pomoci**, shodují se právníci organizací. Za nepřilíš šťastné považuje Kalibová doplnění zákona v tom smyslu, že pozůstalí mají mít status oběti pouze, pokud jim byla smrtí blízkého způsobena újma. Prokazování způsobené újmy nemá žádná jasná pravidla a vede zbytečně k sekundární viktimizaci. Ministerstvo spravedlnosti nechce peněžitou pomoc poškozeným poskytovat, přičemž za absolutně skandální považuje Kalibová případ pozůstalých rodičů, jimž postřelený syn vykrvácel v rukou, a Ministerstvo se s nimi spojí o to, zda jim peněžitou pomoc vůbec vyplatí.

Dále je třeba zdůraznit, že s novelizací přichází zakotvení určitých práv i právníkům osobám a zavádí se též subjekty specializované na pomoc právníkům osobám, na nichž byly spáchány trestné činy spočívající v krádeži identity. Tato pomoc pak bude financována z dotačních programů MSp. „Již nyní dochází ke krácení finančních prostředků určených na pomoc obětem - fyzickým osobám - na nejnižší možné minimum. Nedovedeme si vůbec představit, jaký bude mít zahrnutí právníků osob do ranku obětí dopad na příslušný dotační program. Navíc u právníků osob se likvidita a solventnost na rozdíl od fyzických obětí předpokládá, tudíž organizacím poskytujícím pomoc obětem trestných činů připadá takováto změna zcela nesystémová a jdoucí proti smyslu zákona o obětech, který tu primárně byl pro lidské oběti“ dodává Ježková. Kalibová pak upřesňuje čísla a poukazuje na to, že za poslední tři roky se dotace na rozvoj služeb obětem snížila o jednu třetinu, v roce 2017 činila 12.000.000, v roce 2019 8.000.000 na celou Českou republiku. Takovouto situaci považuje za zcela neudržitelnou a bohužel vypovídající o prioritách státu vůči lidem, kteří se bez svého přičinění dostali do velmi závažné životní situace.

Podle předkladatele novely MSp má novelizace mimo jiné reagovat na výtky, kterých se ČR dostalo od Evropské komise, a jež se týkají nedostatečného provedení některých ustanovení směrnice o pohlavním zneužívání dětí a má též napravit nedostatky těch částí ZOTČ, které neodpovídají požadavkům směrnice, která byla de facto podkladem pro tvorbu celého zákona o obětech trestných činů.

„Opomeneme-li, proč nemohlo dojít k řádné implementaci směrnice EP a Rady (EU) 2012/29/EU již novelou č. 56/2017, zaráží nás další věc: organizace poskytující pomoc obětem trestných činů se na MSp obracují dlouhodobě s konkrétními legislativními změnami, které považují za důležité s ohledem na praxi a zkušenost skutečných obětí trestných činů. Změn není mnoho, jsou obsahově stále stejné a konstantní, jejich potřeba nadále trvá a je odůvodněna reálnými problémy. Zatímco ve vztahu k informačním technologiím jsou výsledky různých implementačních workshopů a další „hodnotící činnosti“ vážně braným podkladem pro novelizaci relevantních právních předpisů, návrhy subjektů starajících se o oběti trestné činnosti jsou stále opomíjeny a bez dalšího vysvětlení, resp. za vysvětlení zcela nedostačujícího, jsou odmítány“ doplňuje Ježková.

Kontakty:

proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s., se tématem domácího a sexuálního násilí zabývá již více než 25 let. Poskytuje přímou pomoc obětem tohoto násilí, případně jejich blízkým, a to zejména prostřednictvím odborného sociálního a právního poradenství. Kromě poradenství se zaměřuje také na prevenci nebo zvyšování informovanosti, a to například prostřednictvím sérií [videí o právech obětí trestných činů](#).

- › **Veronika Ježková, vedoucí právnička, tel.č. 739 079 106, veronika.jezkova@profem.cz**

Rozkoš bez Rizika, z.s., je nezisková organizace, která se již od roku 1992 zasazuje o zlepšení postavení sexuálních pracovníků, a snaží se předcházet rizikům spojeným s prací v sexbyznysu a snižovat je. Preventivním působením přispívá k ochraně veřejného zdraví v ČR (k činnosti více viz www.rozkosbezrizika.cz).

- › **Martina Houžvová, advokátka a právnička, tel.č., e-mail**

In IUSTITIA, o.p.s., se dlouhodobě věnuje pomoci obětem předsudečného násilí, tedy lidem napadeným z důvodu jejich barvy pleti, národnosti, víry, sexuální orientace, zdravotního stavu, politického přesvědčení či sociální postavení. Klientele poskytuje sociální a právní poradenství a zastoupení v trestním řízení. Organizace se zaměřuje na zvyšování odborného povědomí o předsudečné trestné činnosti prostřednictvím kurzů pro policii, státní zástupce a soudce, a výrazné vědecké a publikační činnosti (viz zde: <https://www.in-ius.cz/ke-stazeni/publikace/>)

- › **Klára Kalibová, advokátka a ředitelka, tel.č. 773 177 822, e-mail klara.kalibova@in-ius.cz**